

IV. 3. Scurt istoric al comunității sârbe din Pecica

Cuprins

Scurt istoric al comunității sârbe din Pecica	160
IV. 3. 1. Biserica	162
IV. 3. 2. Învățământul	164
IV. 3. 3. Personalități ale comunității ortodoxe sârbe din Pecica	166
Bibliografie	168

IV. 3. Scurt istoric al comunității sârbe din Pecica¹

Prezența slavilor în zona Aradului este atestată de foarte timpuriu, ținându-se cont de faptul că o parte din slavi, în timpul migrației lor spre sudul Dunării sau spre centrul și apusul Europei, au rămas așezați în această parte a Câmpiei Panonice, încă din secolul al V-lea.

Consolidarea elementului slav, în întreg cuprinsul Panoniei, are loc în secolul al IX-lea datorită activității misionare a Sfinților frați Chiril și Metodie, ceea ce a avut ca rezultat întărirea acestora în credința creștină de rit răsăritean. Drept mărturie, în acest sens, sunt numeroasele mănăstiri de rit răsăritean din Câmpia Panonică, dintre care se poate aminti cea de la Morisena – Cenadul de astăzi.

Începând din secolul al XII-lea, după formarea primelor formațiuni statale sârbești în sudul Dunării, sârbii sunt prezenți și în viața politică a Ungariei prin alianțele militare încheiate împotriva imperiului bizantin, dar și prin căsătoria regelui Béla al II-lea (1131-1141) al Ungariei cu domnița Ielena, fiica marelui jupân al Rasciei (stat sârb din evul mediu timpuriu), Uroș I. Influența sârbilor a fost mare și în timpul domniei regelui Géza al II-lea (1141-1161) al Ungariei, fiul regelui Béla al II-lea, când Ungaria a fost guvernată de Beloș, fiul lui Uroș I al Rasciei, în calitate de regent al regelui minor Géza al II-lea.

La începutul secolului al XII-lea, sub conducerea domnitorului Ștefan Nemanja s-au pus bazele statului național sârb unificat; consolidarea lui având loc pe toată perioada stăpânirii domnitorilor din dinastia nemanidă. Sava. Fiul cel mai mic al domnitorului Ștefan Nemanja a devenit întâiul Arhiepiscop al Serbiei. Acesta întreprinde acțiuni de întărire a ortodoxiei în ținuturile panonice, în strădania de a uni poporul sârb. În acest sens trebuie amintite tratativele diplomatice dintre Arhiepiscopul Sava I al Serbiei și regele András al II-lea al Ungariei, în urma cărora Arhiepiscopul Sava își vizitează credincioșii de peste Dunăre. Angajarea diplomatică a arhiepiscopului a facilitat și citorirea în jurul anului 1125 a unor mănăstiri ortodoxe sârbe în sudul Ungariei, dintre care amintim mănăstirea Zlatița, pe râul Nera, și Baziaș, pe Dunăre.

Cucerirea de către turci a Serbiei, în urma bătăliei de la Câmpia Mierlei, la 15 iunie 1389, a declanșat mari migrații ale sârbilor spre Câmpia Panonică. Această exod a dus la întărirea elementului sârb și în părțile Aradului. Migrațiile

---

¹ Autor: preotul paroh ortodox sârb Milin Milovan

sârbilor în nord-vestul Dunării s-au desfășurat pe întreaga perioadă de la sfârșitul secolului al XIV-lea până la sfârșitul secolului al XVII-lea.

În ceea ce privește existența seculară a localității Pecica, putem spune, în conformitate cu datele istorice, că ea s-a aflat sub influența evenimentelor istorice care și-au pus amprenta și asupra neamurilor ce au populat acest ținut.

Prima atestare documentară a parohiei Pecica (Petk), în anul 1335, dovedește originea slavă a toponimului. De asemenea, și actuala denumire a localității are rădăcini fonetice slave, "Peci" însemnând în limba sârbă cuptor, chiar cuvântul "pecica" este folosit ca diminutiv regional în limba sârbă uzuală pentru denumirea cuptorului.

După căderea Serbiei precum și a celorlalte țări balcanice sub dominație otomană, mulți fruntași sârbi refugiați peste Dunăre au devenit nobili de vază datorită serviciilor făcute regilor unguri. Drept răsplată pentru aceste servicii ei beneficiau de diverse privilegii și erau împroprietăriți cu domenii și sate. Astfel, în anul 1555, Pecica devine proprietatea nobilului sârb Dimitrie Ovcearevici.

Elementul sârb din Pecica s-a întărit numeric după anul 1690, când a avut loc Marele exod al sârbilor din Vechea Serbie în imperiul austro-ungar, sub conducerea patriarhului Arsenie al III-lea Cearnoievici.

Între anii 1702-1703, prin formarea graniței militare de-a lungul râurilor Tisa și Mureș, marea parte a grănicerilor care asigurau paza acestor zone o reprezentau sârbii, ostași destoinici și experimentați în luptele cu turcii. Pecica devine un important centru grăniceresc pe Mureș. Cu ocazia recensământului din 1720 este menționată ca având statutul de "Șanț", cu 127 de familii plătitoare de impozite. Sub acest statut a rămas până în anul 1751, când această graniță militară s-a desființat, fapt ce a stârnit împotriviri în rândul grănicerilor. Datorită nemulțumirilor generate de situația nou creată o parte dintre grănicerii sârbi trec Mureșul, stabilindu-se în Banat, iar o altă parte se refugiază în Rusia, în sudul Ucrainei, într-un district numit "Noua Serbie"; aici oferindu-li-se numeroase privilegii de către împărăteasa Elisaveta Petrovna a Rusiei. Grănicerii sârbi, proveniți din Pecica, înființează în acel district o localitate cu același nume. Numărul celor stabiliți în noua Pecica a fost de 578 persoane, iar în străvechea Pecică au rămas numai 36 case sârbești.

Localitatea și-a continuat procesul firesc de dezvoltare, dobândind în anul 1757 statutul de târg-orășel. La începutul secolului al XIX-lea, Pecica apare împărțită după naționalitatea locuitorilor ei în: Pecica Maghiară, iar partea unde locuia populația de confesiune ortodoxă – românii și sârbii – apare sub denumirea de „Rátz Pétska”, la 1828, sau "RácZ Pécska", la 1851(denumire

dată, probabil, în amintirea faptului că majoritatea populației părții ortodoxe a Pecicai, până la 1750-1751, era formată din sârbi).

Un important episod de istorie locală este legat de personalitatea lui Pera Seghedinaț, în calitate de comandant al regimentului grăniceresc din Pecica. Și anume, răscoala iobagilor din ținuturile Aradului și Crișanei împotriva exploatării de către nobilimea maghiară, din anul 1735, a avut o dublă semnificație. Pe de o parte, fiind armată imperială, grănicerii au participat la înăbușirea răscoalei, iar pe de altă parte, un număr de ofițeri de grăniceri, avându-l în frunte pe Pera Iovanovici Seghedinaț, a condus iobagii împotriva feudalilor locali.

Conducătorul răscoalei, Pera Iovanovici Seghedinaț, născut în jurul anului 1655 la Pecica, era descendent al oștenilor sârbi care s-au acoperit de glorie în războaiele împotriva turcilor. Cu ocazia formării graniței militare mureșene, lui Pera i-a fost repartizată căpitănia din Pecica. Unitatea sa de grăniceri era formată din 14 ofițeri și subofițeri și câte 100 de pedestrași și călăreți. El s-a remarcat de-a lungul vieții sale prin vitejie și iscusință militară. La chemarea răsculaților din părțile Aradului și Crișanei, deși octogenar, a acceptat cu entuziasm să-i conducă pentru a demonstra încă o dată că e un militar capabil și, în același timp, pentru a se răzbuna pe comandanții săi care nu îl respectau (în ciuda marilor merite de război a rămas în gradul de căpitan).

Aflând despre organizarea răscoalei, autoritățile habsburgice trimit (în martie 1735) pe grănicerii de Mureș s-o înăbușe. Avându-l pe Pera Seghedinaț în frunte, răsculații s-au baricadat la Erdőhegy. După o bătălie crâncenă, pe câmpul de luptă și-au pierdut viața în jur de 400 de răsculați și doar câțiva grăniceri.

În timpul cercetărilor efectuate de autorități, căpitanul Pera a fost supus supliciului. În raportul Consiliului de Război al Curții e notat că “a suportat chinuri grele, cu o asemenea forță corporală și spirituală încât se părea că este mai degrabă pregătit să moară în chinuri decât să trădeze detalii despre răscoală și participanți”. Mai întâi a fost aruncat pe roată, ca pe urmă să fie spânzurat. Sentința a fost executată la Buda, la 23 martie 1736. După executarea sentinței, corpul lui Pera a fost expus câteva zile în fața casei sale din Pecica, pentru intimidarea răsculaților.

IV. 3. 1. Biserica

Rădăcinile ortodoxiei sârbe, pe teritoriul României de astăzi, datează din perioada obținerii autocefaliei Bisericii Ortodoxe Sârbe, adică de pe vremea misiunii Sf. Sava la Curtea regală a Ungariei, în anul 1220, când acesta a reușit să obțină drepturi religioase pentru populația sârbă aflată la nord de Dunăre.

Prima atestare documentară a existenței unei episcopii sârbe, în România, datează din anul 1479, când este pomenit mitropolitul Dionisie, cu sediul în vechea Ienopole, Ineu de astăzi. De această episcopie aparținea și Pecica; din 1706, mutându-se scaunul episcopal de la Ineu la Arad, parohia Pecica a aparținut din punct de vedere canonic de episcopia Aradului.

Într-o Conscripție eparhială, din anul 1760, la Pecica apare menționată Biserica închinată Sf. Nicolae, construită puțin după anul 1690 și sfințită de episcopul Aradului, Ioanichie Martinovici. Chiar dacă nu ni

s-au păstrat referiri scrise despre existența unei biserici ortodoxe la Pecica, anterioare acesteia, ea a existat cu siguranță. Biserica ortodoxă sârbă amintită se afla situată, conform unei însemnări de pe o veche Sf. Evanghelie din 1796, “acolo unde înainte era casa lui Simon Nani, pe colț, peste drum de cârciuma Veliko-comorska, mergând spre schelă...”. Sursa indicată arată că această biserică a dăinuit până la 1770, când a fost dărâmată datorită stării de degradare. Cauza o reprezintă exodul masiv al sârbilor în Rusia, precum și la sud de Mureș, în Banat, între 1750-1751. Aceeași însemnare amintește că în anul 1774 a fost construită o nouă biserică ortodoxă de către sârbi, români și greci, închinată Sf. Trei Ierarhi, pe locul actualii Biserici Ortodoxe Române.

Această biserică a fost vreme de 100 de ani biserică comună pentru ortodocșii sârbi și români, până în anul 1874, când a avut loc separarea ierarhică. Atunci s-a format comunitatea bisericească separată ortodoxă sârbă din Pecica, având în jur de 300 de suflete. Aceștia au primit ca despăgubire din fondurile bisericești comune suma de 6000 florini, o cotă parte din proprietățile funciare, precum și o parte din obiectele de cult comune.

În același an, cu acea sumă de bani, precum și cu alte ajutoare primite de la credincioși, comunitatea sârbă din Pecica și-a construit actuala biserică

închinată Sf. Mucenic Gheorghe. Conform unei însemnări din Registrul matricol al parohiei, în anul 1893, în Vinerea Mare, această biserică a ars împreună cu Școala sârbescă din apropiere, din cauza unui incendiu care a pornit din cartierul pecican numit “Ștraipiț”. Prin efortul enoriașilor biserica a fost reconstruită în anul 1894, iar școala în anul 1897. O nouă reparație capitală s-a efectuat în urma unei devastatoare furtuni din anul 1898.

Biserica actuală, de dimensiuni modeste, nu are o valoare arhitectonică deosebită, ea fiind construită pentru a servi micii comunități ortodoxe sârbe din Pecica. Iconostasul bisericii a fost sculptat în anul 1877 de către meșterul local Mita Belici. A fost renovat în anul 1948 de către meșterul Radivoi Matici din Timișoara, tot atunci fiind pictate și alte icoane pe iconostas de către protopopul Dragutin Ostoici al Aradului. Reparații exterioare s-au făcut între anii 2003-2004, iar reparația capitală a interiorului a început în anul 2006.

IV. 3. 2. Învățământul

Atunci când ne referim la primele forme de învățământ ale sârbilor din ținutul Aradului, trebuie amintit faptul că educația copiilor se făcea, în primul rând, în sânul familiei tradiționale, în duhul credinței creștin – ortodoxe.

În majoritatea localităților din această regiune, școlile au fost pe lângă biserici sau pe lângă mănăstirile Hodoș – Bodrog și Bezdin, având un rol deosebit de important în menținerea vitalității Bisericii Ortodoxe. Însemnările de pe cărțile de cult, aparținând acestor sfinte locașuri, demonstrează acest lucru.

Între anii 1660-1666, în “Catastiful de Ipek” sunt consemnați 14 preoți și călugări, din 10 localități din zona Aradului, lucru ce demonstrează că acești slujitori ai Sf. Biserici, pe lângă îndatoririle sacerdotale, aveau și rolul de învățători în tainele scrisului și cititului.

La Pecica, primele forme de învățământ consemnate apar în prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Înainte de anul 1733 este pomenit preotul Isac, iar în anul 1748 este amintit pecicanul Nicola Popovici, care învăța carte la Pecica, la Iovan Mateievici. La 1749 sunt amintiți tinerii pecicani Marko Damianovici și Pavle Iovanovici, la 1752- Ilia Nikici, la 1754- Gavriilo Ilievici și Vasa Adamovici, la 1755- Nicola Vasilievici, care învățau carte la preotul și magistrul Sava Ratandurovici din Pecica. De asemenea, în anul 1741, Toma Stoianovici învăța carte în Arad, la magistrul Petru, rus de naționalitate.

Într-o consemnare din anul 1771, referitoare la învățătorii din regiunea Aradului, este amintit faptul că școala din Pecica a fost înființată cu 19 ani înainte, iar în 1779 se menționează că școala a fost construită cu 25 ani în urmă. În concluzie, conform acestor date școala s-a înființat între anii 1752-1754; la acea dată, școala ortodoxă sârbă din Pecica avea 30 de elevi.

Despre starea clădirii în care funcționa școala se arată că la 1773 era aproape în ruină, pe când în 1776 se prezintă ca fiind într-o stare bună de funcționare.

Ca urmare a reformei învățământului, la 6 decembrie 1774, apare legea Organizarea Școlară Generală, semnată de împărăteasa Maria Tereza și alcătuită de renumitul pedagog J. Felbiger (1724-1788). Cu câteva luni înainte de apariția acestei legi, Deputația ilirică de pe lângă curte a emis o Îndrumare pentru îmbunătățirea școlilor ortodoxe sârbești și românești.

În 1776 se elaborează Regulamentul școlar pentru Banatul Cameral, iar în anul 1777 apare o nouă lege școlară Ratio educationis, care impunea ca învățătorii să fie calificați în pregătirea lor profesională.

De menționat este faptul că toți ortodocșii din imperiu aveau o singură ierarhie ortodoxă și aparțineau din punct de vedere canonic de Mitropolia Ortodoxă Sârbă de Karloviț. La fel și școlile confesionale ortodoxe erau comune pentru toți ortodocșii din cuprinsul imperiului. Astfel, pentru pregătirea învățătorilor ortodocși români și sârbi, din regiunea Banatului românesc de astăzi, s-au înființat cursuri de pregătire de către Teodor Iancovici Mirievski, începând cu anul 1777, la “Școala normală sârbă” din Timișoara.

Din anul 1785 s-a cerut ca învățătorul să cunoască “toate limbile”, iar în anul 1792 se menționează că școala era neîncăpătoare pentru a primi pe toți elevii. Există date și despre plata învățătorului ortodox la Pecica, în anul 1774 aflăm că acesta primea suma de 2 florini și o măsură de grâu pentru un elev pe an.

În anul 1820 este numit inspector general al școlilor ortodoxe din imperiu, Uroș Nestorovici. Acesta consemna, la 17 iulie 1810, cu ocazia inspecției făcute la școala ortodoxă din Pecica, următoarele “... clădirea școlii se află într-o stare deplorabilă. Localitatea numără 652 de case, dar numai 29 de copii frecventează școala. Cursurile sunt ținute de către un diacon, care este plătit de către Primăria locală cu 328 florini anual plus adaosul de 28 florini de la Vistieria Imperială”.

În perioada anilor 1831-1832, în raportul inspectorului școlar general al școlilor ortodoxe din Imperiu, Luca Kenghelaț, apare menționat faptul că la Pecica funcționau trei clase, iar învățătorul ortodox era absolvent al Școlii Pedagogice din Sombor.

În anul 1834, la Pecica s-a construit o clădire nouă a școlii.

Separarea ierarhică din 1864 dintre ortodocșii români și sârbi din Imperiu a influențat și activitatea școlilor confesionale ortodoxe. În 1873, la Pecica s-a format o Parohie Ortodoxă Sârbă separată și o școală confesională ortodoxă sârbă separată, cu toate că numărul școlarilor nu depășea cifra de 20.

Este consemnat faptul că în anul 1886 școala nu avea învățător, iar o clădire destinată școlii a fost construită în anul 1888. În urma incendiului devastator din 1893, această clădire a școlii a fost distrusă, iar în anul 1897 a fost construită actuala clădire a fostei Școli confesionale ortodoxe sârbe din Pecica, situată pe str. 2, nr. 99.

Din acest moment grija pentru întreținerea școlii a revenit comunității bisericești ortodoxe sârbe. Bunul mers al activității școlii a suferit din cauza

Elevii Școlii Sârbești din Pecica în anul 1940 cu învățătorul Vladimir Șiliegovic

dificultății de a găsi un învățător pentru mica comunitate, cât și de a-l plăti. Școala dispunea de suprafața de 14,62 iugăre teren agricol destinat pentru întreținerea ei.

Cu toate aceste greutăți, prin efortul susținut al credincioșilor și al preoților parohi, care adeseori suplineau învățătorii, școala a continuat să funcționeze până în anul 1948. Prin Reforma învățământului impusă de comuniști, școala confesională ortodoxă sârbă din Pecica a fost desființată.

IV. 3. 3. Personalități ale comunității ortodoxe sârbe din Pecica

Pe teritoriul de astăzi al României s-au născut ori au viețuit multe personalități marcante ale culturii sârbe .

La Pecica, în sec. al XVIII-lea, sunt cunoscute numele unor preoți ortodocși, care au slujit în unele localități din Banat, și anume: Nichifor Novacovici, Vasile Adamovici, Gheorghe Miloșevici, Petar Gavrilovici, Pavle Popovici, Arsenie Tatovici, Petar Trifunovici, Marko Damianovici, Pavle Savici.

În sec. al XVIII-lea a viețuit la Pecica, venind din Dalmația, pictorul bisericesc Mihailo Bokorovici, ucenicul renumitului pictor arădean, Ștefan Tenečki. Lucrările sale sunt cunoscute până astăzi: Iconostasul Bisericii Ortodoxe Române din Comloș, pictura de pe cafasul bisericii mănăstirii Bezdin, precum și unele icoane prăznicare păstrate la Sămpetru Mare, Pecica,

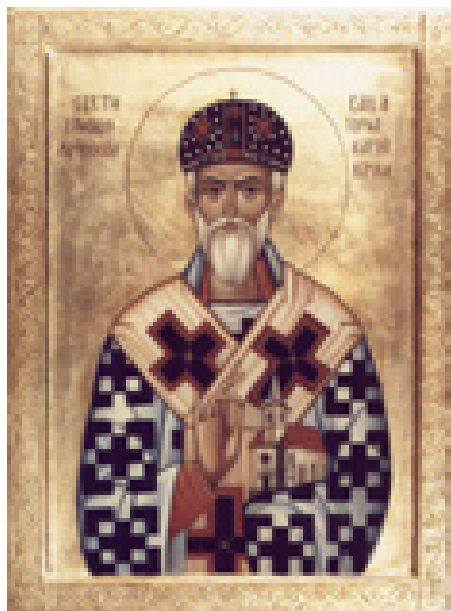
Comloș, Mодоș și în alte părți, de asemenea și unele portrete din colecția mănăstirii Bezdin. A murit la Pecica, la 16 noiembrie 1817.

O altă personalitate este Zora Preradovici, fiica lui Petru Preradovici, născută la Pecica, la 13 decembrie 1867. Aceasta a studiat pictura la Academia de Arte din Viena, unde s-a desăvârșit în arta picturii cu renumiți profesori vienezi. A expus lucrări de pictură la expoziții în Viena, Salzburg, Zagreb. A murit la Zagreb, în anul 1927.

În secolele XIX-XX, din rândul comunității sârbe pecicane provin învățătorii Grigorie Bocorovici, Mihailo Garvaș, Liubomir Rakici. Binecunoscuți sunt pecicanii sârbi care au studiat la Școala Pedagogică din Sombor: Petar Militarski, Teodor Militarski, Cristina Mișici, Veniamin Petrovici, Dușan Cirici (inspector școlar în anul 1938, în Senta, Iugoslavia). De asemenea s-au remarcat avocații: Gavriilo Constantinovici și Iovan Petrovici.

În zilele noastre s-a afirmat Zorina Petcov, profesor de matematică între anii 1953-1986 la secția sârbă a Liceului de Filologie-Istorie din Timișoara.

Dintre slujitorii Bisericii Ortodoxe Sârbe din Pecica îl menționăm pe Svetozar Trlaici, născut la 6 iulie 1884, în localitatea Mol, din regiunea Bacika-Serbia. Pentru viața pioasă și sfârșitul său martiric a fost trecut în rândul sfinților. A studiat la Gimnaziul clasic din Sremski Karlovți, iar pe urmă la Seminarul Teologic din același oraș. A absolvit Facultatea de Drept din Belgrad, licența susținând-o la Facultatea de Drept din Zagreb. A devenit

Sf. sfințit mucenic Sava cel Nou
– paroh la Pecica între 1909 – 1911

preot în anul 1909, fiind hirotonit de către Episcopul Gheorghe Letici al Timișoarei. Prima sa parohie a fost la Pecica, unde a slujit până în 1911. Este transferat ca preot slujitor în localitatea Bașaid, din Banatul sârbesc, unde rămâne până în anul 1927, când este numit secretar al Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Sârbe la Belgrad. Rămânând văduv în urma morții soției, se călugărește la mănăstirea Cruședol, în anul 1929. Primește numele de Sava și devine starețul acestui sfânt așezământ.

În anul 1934 este ales episcop vicar, ocupând până în anul 1938 mai multe funcții administrative importante în cadrul Bisericii ortodoxe Sârbe (numit episcop de Karlovațul de Sus). Cel de-

al doilea război mondial l-a surprins în reședința sa din orașul Plaški. La 21 mai 1941 a fost arestat de către armata croată de ocupație, impunându-i-se plecarea forțată spre Belgrad; a refuzat acest lucru, exprimându-și dorința de a rămâne și împărți soarta cu cea a credincioșilor săi. A stat în lagărul de la Gospici până în august 1941, când, în urma unor torturi groaznice la care a fost supus, a fost omorât și aruncat într-o groapă comună împreună cu alți 8000 de sârbi, pe muntele Velebit din Bosnia.

Datorită vieții sale mărturisitoare și morții sale martirice a fost canonizat de către Biserica Ortodoxă Sârbă, în anul 2000, ca sfânt nou mucenic, pomenirea lui săvârșindu-se în fiecare an, la 17 iulie. Canonizarea a avut loc la Pecica, pe 21 iulie 2002, slujba fiind oficiată de către Preasfințitul Episcop Luchian – administratorul Episcopiei Ortodoxe Sârbe a Timișoarei.

Bibliografie

Stevan Bugarski, Liubomir Stepanov: *Mureșul - izvor de inspirație*, București, 1991.

Prot. Slobodan Kostici: *Biserica și școala sârbescă din România în anul 1930*, Timișoara, 1931.

Prot. Slobodan Kostici: *Sârbii din Banatul Românesc*, Timișoara, 1940.

Liubivoie Țerovici: *Sârbii din România* (în lb. sârbă), Novi Sad, 1997.

Miodrag Iovanovici: *Pictura Eparhiei de Timișoara*, Novi Sad, 1997.

Liubivoie Țerovici: *Sârbii din România*, Timișoara, 2005.